МУЗЕЈ НА СОВРЕМЕНАТА УМЕТНОСТ – СКОПЈЕ

ВЕРБО–ВОКО–ВИЗУЕЛНО

15. VI – 5. VII 1982

ВЕРБО-ВОКО-ВИЗУЕЛНО ВО ЈУГОСЛАВИЈА ОД 1950. ДО 1980.

Одделување на најзначајниот период и посочениот обем на материјалот беа диктирани од изложбениот и каталошкиот простор, како и од желбата за исцрпна обработка на сè она што е посебно и позначајно во опфатениот период на развитокот на воко-визуелната гранка на литературата, чија што долна временска граница беше ослабена со опаѓањето на уметничката активност за време на војната.
Односот кон литературата и другите уметности, кон визуелно-поетското наследство и поновите соодветни тенденции во светот, доцнењето и паралеоста на појавите, парцијалноста и интегралноста на поетиката индивидуалното и групното работење — овозможуваат одделување на најмалку три фази на тој развиток.
Првата фаза, од педдесетите години (1947) до 1965, опфаќа летра и вербо-визуелно дејствување настанато со евентуалното познавање и под влијание на странската и наша традиција, или без никакво познавање на таа област. Тогаш, на уметниците, можеше да влијае симболичниот третман на буквите, разни видови на „вообличен стих" (канцелати, типограми, кармини фигурати — калиграми, консови), фоничкото и просторното во симболизмот, типографскиот дизајн, дада, футуризмот, а веќе можеби и летризмот (1945). Делата од овој вид се јавуваат инцидентно, изолирани едни од други, во Загреб, Нови Сад и Белград, непроследени со веќе осветлените поетики и манифести. Поетиките имплицитно и посредно беа изразувани низ творечката пракса. Со новото актуелизирање на димензиите на звучното и визуелното во светската поезија паралелноста во одредени настани беше воглавном коинциденција. Основно е таа уметничка активност да се сфати во рамките на поезијата и типографијата.
Во втората фаза, од 1965. до седумдесттите години (1969), се остварува веќе задоцнетото влијание на конкретната поезија (1953) и скоро непосредното влијание на визуелната поезија (1963). Полиферацијата на поетиките и „поезијата" во светот се одржува и кај нас. Некои од нив оправдано прифаќаат нови имиња, додека многу други се само преакцентирање на некоја постапка. Поновите насоки во плтстичната уметност оставаат своја трага: на пример влијанието на флуксусот и концептуалната уметност врз изданијата на групата ОХО. Веќе во своите манифести и остварувањата на некоја поетика (топографската поезија и типоезијата) тие пројавуваат ултимизам кој честопати води кон пречекорување во некој друг вид уметност. Но сепак се настојува сите тие поетики да се поезија (исклучително Лучиано Ори визуелната поезија ја смета за самостојна област). Во оваа, мошне интензивна фаза, таа активност се смета за авангарда.
Во третата фаза, од седумдесеттите години (1969) до денеска, покрај застапувањето на поединечната поетика, уметниците и теоретичарите почнуваат да заземат став кон сите поетики како кон интегрална целина. Се создаваа и првите обиди на компилативните (сигнализам) и синтезиските (ВВВ) поетики. Се појавува значајната асоцијација Вестист (Westeast 1978) на Франце Загоричник, мошне активна во издавањето на антологии и во организирањето на изложби. Вестист е толку демократичен така што обемот на опфатените уметнички појави значително ја надминува поетиката на конкретизмот што ја истакнува асоцијацијата. Во оваа фаза продолжува преплетувањето и мешањето на новите движења во пластичната уметност: концептуалната уметност, социјалната и политичката уметност, mail-артот, stamp-артот, body-артот, и различните медиумски форми. Од седумдесеттите години се поголем број на уметници почнува да се занимава со конкретната и визуелната поезија. Во оваа фаза се појавува и нитка на социјална и политичка ангажираност која што, на пример, ОХО ја избегнуваше а Каталог ја прифаќаше (студенското движење, ситуацијата во Чехословачка).
Ако се земе во предвид само она што влегува во историјата на развитокот на концептуалната уметност, во Југославија по шеесеттите години (со исклучок на некои најмалку флуксусовски изданија на ОХО) не се појави ништо особено ново во светски размери што би заслужувало ново име. Нови именувања би можеле да се прифатат единствено со цел за теориските проучувања актуелни и ретроактивни, со критички однос кон наследството на основните поетики (конкретната, визуелната, звучната, кинетичката, компјутерската), и за обидите на нивната ресинтеза.
До 1969. за проблемите од таа област размислував и ги решавав творејќи, а оттогаш се обидувам и теориски да и го одредам обемот и содржината. И. К. Бонсет и Ханс Арп уште во дваесеттите години јт апострофираат тродимензионалната природа на зборовите и тријадата буква-звук-лик и збор-значение-звук, а подоцна (1958) поетите на групата Noigandes го употребуваат зборот „verbivocovisualis". Независно од спомнатите извори, од 1973. интерно а потоа и јавно ги употребувам синтагмите збор-лик-звук и лик-значење-звук, заменувајќи ги подоцна со нивниот интернационален синоним. Во поетиката на групата Noigandres изразот, како секундарен, го означуваше лингвистичкиот простор на конкретната поезија, додека овде ја означува целата поетика. Од веќе постоечките називи малку кој повеќе би одговарал и со самото тоа што работите во последнава деценија ги синтетизираат особеностите на повеќе поетики. Така, **конкретната поезија** на поетите на Noigandres има потесно и претходно веќе одредено значење. **Конкретизмот** на Зигфрит Шмит (Schmidt) е уште поспецифичен. Ниту **конкретна уметност** не е соодветен термин затоа што, денес, мал број дела ги задоволуваат барањата на непреставување на сетилната стварност, редукција на основните елементи, надминување на субјективноста, концентрирање на општите елементи и структури и интернационализација на јазикот. Повеќе дела прикажани како конкретистички не го исполнуваат уметничкото барање на Ван Дузбурт (Van Doesburg) „во кое еден ликовен елемент исклучиво се означува себеси", ниту намерите на конкретните песници да „создадат самозадоволувачка уметност вон зборовите". Тие ставови можеа уште да важат само за екстремната топографска поезија и типоезија. **Визуелната поезија**, пак, не го опфаќа фоничното (со исклучок на менталниот звук"), го смалува или потполно го исклучува придонесот на зборот и се претставува како „егземпларна социјална уметност". **Звучната поезија** не го исклучува визуелното, но го потчинува и го сведува на своевидна „партитура". Загоричниковиот **Вестист** е акција и асоцијација со нагласен интернационализам, која што во пракса опфаќа материјал со пошироки уметнички концепции (заедно со политичката и социјалната визуелна поезија) одошто е поетиката на конкретизмот. **Тоталната поезија** на Спатола има карактер на синтеза, но се чини дека, денес, сличните синтагми како заедничко име се понеприкладни поради зборот „поезија". Но после сите иновации со кои во една гранка од литературата тој поим е доведен па прашање па дури и исклучен, се настојува и во тие моменти одржување на поимот поезија кој што е потесен па дури и да е проширен. **Во новата проза** (New Fiction) од една страна се надминува поврзаноста со поезијата, односно со прозата, со ставот (М. Мудрик—Mudrick) дека може да биде „во проза и во стих". Од друга страна — се изнаоѓа (Р. Фрост) дека суштината на поезијата е во тоа што не може успешно да се преведе, а суштината на многу дела од новата проза токму во тоа што при преведувањето останува неизменето. Ако важи првото, новата проза се соединува со ВВВ, а пак ак важи другото-поезијата е експандиран прозен пандан на ВВВ. Зборот, случката, сместувањето на знаковите на една страница и секвенцијалноста не мора да претставуваат демаркациони својства, бидејќи постојат и во визуелната поезија и во новата проза. Од друга страна пак, текстуалните дела од ликовно потекло покажуваат дека не се развило само литерарно текстуалното кон визуелното, туку и визуелното кон текстуалното. Значи, таму каде што се напуштени метафоричноста, исклучивата конотативност, реченицата, разликувањето на предметот на лиературата од литерарната постапка, подреденоста на формалното кон прикажувачкото — нема причина зборот „поезија" да остане како единствена врска помеѓу поезијата и ВВВ. И без зборот „поезија" а само со зборот „вербо" врската со поранешните сродни појави е воспоставена, било тие да се наречени прозни (Тристрам Шенди, Алиса во земјата на чудата) или поетски (грчката буколика поезија, кармина фигурата, барокните типографски орнаменти).

УЧЕСНИЦИ

МАРИНА АБРАМОВИЋ

БРАНКО АЛЕКСИЋ
11070 Нови Београд
Георги Дежа 47/18

ИВО АНТИЧ
61000 Љубљана
Карловишка 22

АТИЛА ЦЕРНИК
21000 Нови Сад
Булевар 23 октобра 14/х

ВОЈИСЛАВ ДЕСПОТОВ
21000 Нови Сад
Радио Нови Сад
Жарка Зрењанина 3

СТАНЕ ЈАГОДИЧ
61000 Љубљана
Бијеђићева 12

ДРАГОШ КАЛАЈИЋ
11000 Београд
Филипа Филиповића 68

ЖИВКО КЛАДНИК
64202 Накло
Цегелница 50

АЛЕШ КЕРМАУНЕР

КАРОЉ АЧ
21000 Нови Сад
Фрушкогорска 21

КОСТА БОГДАНОВИЋ
11070 Нови Београд
Јурија Гагарина 193

ОСКАР ДАВИЧО-ПРЕДРАГ НЕШКОВИЋ
71000 Сарајево
Краља Томислава 42

МАТЈАЖ ХАНЖЕК
61000 Љубљана
Худоверникова 11

ДОБРИВОЈЕ ЈЕВТИЋ
18000 Ниш
Змаја од Ноћаја 276

АКСИЊА КЕРМАУНЕР
61000 Љубљана
Лиохартова 66

ЈО КЛЕК
41000 Загреб
Пролетерских бригада 35а

АНТУН КОЛУМБИЋ

ЗВОНИМИР КОСТИЋ-ПАЛАНСКИ
18000 Ниш
Лапчевићева 11

ВОЈИН КОВАЧ

КАТАЛИН ЛАДИК
21000 Нови Сад
Саве Вуковића 18

БРАНИСЛАВ ПРЕЛЕВИЋ
11000 Београд
Сарајевска 14

ВУЈИЦА РЕШИН-ТУЦИЋ
21000 Нови Сад
Радио Нови Сад
Жарка Зрењанина

МЛАДЕН МОЧИЕДО
41000 Загреб
Богишићева 12/II

ЈОЗЕФ МАРКУЛИК
24220 Чантавир
Ослободилачка 8

СЛАВКО МАТКОВИЋ
24000 Суботица
Стипе Гргића 32

ЗОРАН МИРКОВИЋ
21000 Нови Сад
Вељка Петровића 6

ЗЛАТКО НАГЛИЧ
61260 Поље
Студенац 43

БЛАЖ ОГОРЕВЦ
64220 Шкофија Лока
Блажева 11

ЈОЗЕФ ПАП
21000 Нови Сад
Булевар Револуције 8

БРАНКО НОВАК

НАШКО КРИЖНАР
65000 Нова Горица
Делпинова 11

МИЛЕНКО МАТАНОВИЋ

ПАВЕЛ ЛУЖАН
64000 Крањ
Горенјскега одреда 16/IV

МАНГЕЛОС (ДИМИТРИЕ БАШИЋЕВИЋ)
41000 Загреб
КЕФТ
Хабделићева 1

РАДОМИР МАШИЋ
25230 Кула
Маршала Тита 266-Б

ЈОЛКА МИЛИЧ
65210 Сежана
Партизанска 14

ЗВОНИМИР МРКОЊИЋ
41000 Загреб
Михановићева 32

АЛЕКСАНДАР НЕЈГЕДАУЕР
21000 Нови Сад
Фрушкогорска 31

МИЛАН ОСРАЈНИК
61000 Љубљана
НИЗАМ
Главарјева 45

НЕША ПАРИПОВИЋ
11000 Београд
Војводе Зраће 31

ЈОЖЕ СЛАК

СЛОБОДАН ПАВИЋЕВИЋ
34000 Крагујевац
Моше Пијаде 25

БОРО ПАВЛОВИЋ
41000 Загреб
Тракошћанска 19

ЗОРАН ПОПОВИЋ
11000 Београд
Милића Ракића 4

ЖАРКО РОШУЉ
11000 Београд
Светозара Марковића 34

НЕЈЧ СЛАПАР
64000 Крањ
Златнарјева 7

ВЛАДА СТОЈИЉКОВИЋ
11000 Београд
Високог Стевана 1

ЈАРОСЛАВ СУПЕК
25250 Оџаци
Јурија Гагарина 3

ЈУДИТА ШАЛГО
21000 Нови Сад
Вељка Петровића 6

МИЛЕНКО ПАЈИЋ
32240 Лучани
Драгачевски батаљон 29

И. Г. ПЛАМЕН
64202 Накло 246
МАРКО ПОГАЧНИК
Шемпас 160

БОГДАНКА ПОЗНАНОВИЋ
21000 Нови Сад
Димитрија Туцовића 20

ВЛАДИМИР РАДОВАНОВИЋ
11050 Београд
Десет авијатичара 25

ИВАН РОГИЋ-НЕХАЈЕВ
41000 Загреб
Чаковечка 3а

ИВАН СЛАМНИГ
41000 Загреб
Чаковечка 3а

ЉУБОМИР СТЕФАНОВИЋ
51000 Ријека
Ивана Зајца 20

ЈОСИП СТОШИЋ
41000 Загреб
Крашова 38

БАЛИНТ ШОМБАТИ
21208 Сремска Каменица
Раде Кончар 52

ВЛАСТА ШИЛАР
64000 Крањ
Франца Розмана 4

ГОРДАНА ТОКИЋ
21000 Нови Сад
Мише Димитријевића 2/ц

МИЛКО ВАЛЕНТ
41000 Загреб
Бадовинчева 3а

ИВАН ВОЛАРИЋ-ФЕО
65222 Кобарид
Сужид 36
НИЗАМ

СЛОБОДАН ВУКАНОВИЋ

БИЉАНА ТОМИЋ
11000 Нови Београд
Д-р Ивана Рибара 113

БОРБЕН ВЛАДОВИЋ
41211 Запрешић
Швајцарова 3/V

ФРАНЦ ЗАГОРИЧНИК
64000 Крањ
Голнишка 28

ИФИГЕНИЈА ЗАГОРИЧНИК

ИГОР ЖАГАР
61110 Љубљана
Кведрова 7

издавач: музеј на современата уметност „скопје“, скопје
одговорен уредник: соња абаџиева димитрова
организација на изложбата: соња панчевска
и богдан мусовиќ
печатница: граф. завод „гоце делчев“, скопје
тираж: 100